

Милена Б. ШЉИВИЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

УЛОГА РЕЛИГИЈЕ У ФОРМИРАЊУ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА СРБА СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Апстракт: У раду се говори о односу националног и религијског идентитета. Циљ је испитати на које начине је религија утицала на национални идентитет Срба на Косову и Метохији. Рад се осврће на процес окретања религији услед историјских догађаја који су утицали на национални идентитет угрожавајући га и доводећи у питање његово опстајање. Посебна ситуација на Косову и Метохији довела је до низа промена и изазова за косовскометохијске Србе. У одговору на те изазове религија и вера имају пресудну улогу, која је објашњена и наглашена у овом раду.

Кључне речи: религија, национални идентитет, Балкан, Косово и Метохија.

УВОД

Процес глобализације захвата све веће размере, питање идентитета добија све већу пажњу како јавности тако и академских кругова. Преиспитивање идентитета враћа дискусију на питање дефинисања самог појма идентитета. Данас се идентитету појединца приступа на нешто другачији начин него што је то рађено у старијој литератури.

Како Аритонових примећује питање око којег постоји сагласност је да су елементи који одређују идентитет у сталној интеракцији и да њихова деловања утичу на то какав ће бити идентитет неког појединца” (2013: 337).

У овом раду истраживали смо једну од основних димензија и елемената националног идентитета Срба – религију. Тежило се указивању начина који се српски национални идентитет након што се сусрео са бројним изазовима. Те изазове узроковали су глобални процеси промене тако и локални потреси, редефинисао кроз религију јачајући тако своју традицију и корене.

* Стручни сарадник, milena4music@yahoo.com

Специфични положај Срба на тој територији у значајној мери води угрожавању идентитета и националне традиције, те религија представља један од одговора на бројне изазове са којима се Косовски Срби сусрећу свакодневно.

У овом раду указано је на пут којим се национални идентитет развијао на теориторији Балкана и коју је улогу имала религија.

То питање није важно само за теоријске оквири, напротив, питање националног идентитета је од пресудне важности за опстанак једне државе и за њено позиционирање на међународној позорници. Данас, када је српски национални идентитет угрожен од стране не само других нација, већ и од глобалног идентитета који долази са променама на европском и светском политичком плану, оно заузима још већи значај.

НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ

Национални идентитет представља сложен феномен који је истраживан у склопу различитих научних дисциплина. Посебну пажњу добија у време турбулентних политичких и социо-економских промена, нарочито када је реч о мултинационалним, мултиконфесионалним и мултијезичким државама каква је и Србија. Како Радушки запажа глобализација, миграције, као и етнички конфликти који су задесили ова подручја у 20. и 21. веку у великој мери су изазвали национални идентитет као концепт. (Радушки 2018: 39). Неретко се у склопу дискусије о националном идентитету говори о прецима и традицији. „На плећима националног идентитета воде се многу сукоби широм света као последица комплексности овог термина који обухвата више узајамно повезаних елемената као што су:

- етничка;
- културна;
- теориторијална;
- економска;
- политичка сфера” (Радушки 2018: 39).

Издавају се **објективни фактори** (језик, религија и евентуално територија) и **субјективни фактори** (заједничко порекло, историја, сећања, митови, симболи, итд.), при чему њихова међусобна условљеност ствара осећај припадности одређеној етничкој групи. „Важност националног идентитета за одређено друштво директно је зависна од тежње тог друштва да сачува своју традицију и обичаје али и од политичког контекста и ситуационих околностима у којима се то друштво налази” (Радушки 2018: 39). Крај 20. века означен је као „доба национализма” с обзиром на оживљавање етничкостета и праву „експлозију“ националних идентитета код припадника многих етничких заједница (Радушки 2018: 39). Овај период обележен је јачањем

наднационалних облика идентификације (као што је, на пример, европски идентитет), али и поред предвиђања да ће крај 20. века означити његов нестанак, национални идентитет наставља да постоји.

„У модерном свету национализам представља неодољив идентитетски мит, док је национални идентитет свуда окосница политичких кампања за народну сувереност и демократију, па ће несумњиво и у непосредној будућности имати велику снагу и значај“ (Радушки 2018: 39). Хелена Здравковић-Зонта истражује како су се формирали идентитет и национализам кроз дискурсне праксе Срба и Албанаца. Она наглашава да се прошлост користи како би се легитимизовале националне и политичке тврдње као и да би се оправдало насиље над одређеном групом. Наводи и да је анализа личних и колективних успомена важна као и истражити како оне утичу на формирање националне историје и колективних успомена. Уједно је важно истражити и на који начин долази до креирања виктимизирајућих наратива (Здравковић-Зонта 2009: 665-666)

Јансен истиче да је за схватање идентитета посебно важно да се овај појам посматра кроз друге односно оно што га разликује од других. Јансен говори и о томе како су се дискурси мењали услед рата поткрепујући антрополошки став да се и дефинише кроз границе са другим идентитетима (Jansen 1998: 92). Ериксен истражује везу између етничитета и форми колективног идентитета, укључујући религијски идентитет. Антрополошки приступ који Ериксен усваја омогућава нам да утврдимо на који начин су идентитети перцепирани од стране људи, како они говоре и мисле о својој групи/заједници и како се мишљења мењају, трансформишу услед одређених догађаја (Eriksen 1993: 2). Смит се пак приликом анализирања идентитета ослања на његову везу са национализмом и истражује повезаност између ова два појма. Смит наводи да трагање за „националним ја и однос појединца према њему“ остаје најмистичнији елемент националог припадања и нације (Смит 2010: 35).

РЕЛИГИЈА И НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ

Проучавање улоге религије у контексту националног идентитета одликује сложеност која је последица комплексности ових термина. Повезаност свих термина је додатно комплексна због своје ситуационе условљености и води великим изазовима у проучавању ове области. Један од могућих приступа на који се може анализирати овај појам је приступ аналогности. Овај приступ подразумева трагање за сличностима између ова два термина. Екстремно схватање овог појма подразумева да се национализам схвата као облик религиозности, односно њеним „функционалним еквивалентом“

(Штрангарић 2014: 110). „Корене овог модела можемо наћи у Диркемовим *Елементарним облицима религиозној живоји*, уз навођење да се кроз религију – обожавање Бога, заправо обожава друштво“ (Штрангарић 2014: 110).

Такав приступ доводи до закључака да религија и нација заиста имају одређене заједничке елементе којима снабдевају колективне идентитете. Ти елементи су:

- вера у спољашњу силу;
- митологија;
- симболи;
- вредности;
- празници;
- харизматске личности;
- ритуали, итд. (Штрангарић 2014: 110).

Ентони Смит, у својој књизи *„Изабрани народи“* наводи да религијска осећања играју пресудну улогу када је реч о обликовању националног идентитета (Смит 2010: 25). Аутор заузима став да ни секуларна друштва нису изузета од ових пракси. Неретко се из овог приступа долази до анализе ситуације настанка нација заснованог на антирелигијским постулатима.

Други приступ подразумева покушаје да се објасни како религија доприноси објашњењу национализма. Овај приступ обихвата значајан број студија који на конкретним, издвојеним примерима објашњавају како је религија извршила утицај на стварање и развој националног идентитета. Главна питање у оквиру овог приступа која је веза између религијске праксе, институција и идеја и националног идентитета. Овај приступ обихвата разумевање начина на који се религијски наративи примењују на развој националног идентитета.

„Присталице овог приступа тврде да и онда када се нација успоставља као супротност религији, она ипак преузима неке улоге које је вршила религија интегрисући тако неке од њених особина“ (Штрангарић 2014: 111). Трећи приступ пак, полази од религије и нације као од два потпуно одвојена појма. Овај приступ религију ставља у улогу фактора којим се објашњава развој нације. Термини религије и нације су одвојени али истовремено испреплетани и међусобно условљени. Важно је да у оквиру овог модела аутори могу пружити и примере у оквиру којих религија игра улогу фактора разликовања од других сродних нација. Присталице овог принципа искључују аргумент да је религија у овим случајевима шира од граница конкретне нације. Пример за овакву примену трећег приступа је случај бивше Југославије. На овом примеру се може видети како је дошло до раздвајања не само српске и хрватске нације већ и православне и католичке цркве које су са њима поистовећене. „Неки аутори у складу са тим тврде да су сукоби у овом региону имали нека од обележеја верских сукоба“ (Штрангарић 2014: 112).

Ово је само један од примера како религија и формирање националних идентитета могу ићи заједно. Последице прожимања националног идентитета и религије могу бити, као што се из овог примера види, неретко и негативне, с обзиром да стављање религије у функцију политичке детерминанте носи са собом озбиљне последице. „Роџер Фридланд заузео је став да је национализам као облик спајања државе, територије и културе. У овом сценарију религија је наведена као један од одличних везивних ткива која ове елементе спаја“ (Штрангарић 2014: 112).

Прегледом истакнутих приступа у досадашњој литератури коју прави Штрангарић, можемо сагледати комплексност и сложеност нације и религије као друштвених конструката.

„Религија је кроз историју била кључан елемент у процесу стварања јужнословенских нација. Мењање религије са собом је у историјском контексту повлачило и мењање нације, а самим тим је у значајној мери утицало на формирање и промене у религијском идентитету. Све до данас остало је неспорно да религија утиче на формирање националне свести. Тако рецимо, Бошњаци истичу да је ислам основа њихове нације. Иста ситуација је и са Србима чија се нација повезује са православљем, док се католичанство везује за Хрватску нацију“ (Јевтић 2008: 150).

Религија је неспорно важна за формирање националног идентитета. Чест случај је да се људи најпре идентификују и диференцирају по основу религије, док нација остаје у другом плану и неретко се претпоставља као секундарно обележје неке религије. Наиме, нације се међусобом највише разликују по различитој припадности религијама. „Једна религија такође обухвата више нација и представља фактор који повезује велики број нација“ (Радушки 2018: 42).

Једно од виђења које се тиче односа религијског и националног идентитета је и је религијски идентитет током година био кључан фактор за одређивање националног идентитета али да је последњих година постао примарни идентитет који је у том процесу развоја потиснуо све остале идентитете.

ЗНАЧАЈ РЕЛИГИЈЕ НА БАЛКАНУ

Вера и религија су одувек биле важан фактор на Балкану. „Околности на Балкану су се мењале, државе и режими су добијали другачије облике током времена али унутрашњи живот (веровања, наде и страхови) остао је непромењен током свих тих година“ (Бодрожич 2014: 38).

Наводи се да се су религијске поделе биле/јесу толико изражене на Балкану да „су природне катастрофе попут земљотреса или поплава, попут оне описане у Андрићевом роману „На Дрини ћуприја“, могле (једине) учинити

да се припадници различитих верских заједница, барем на тренутак, осете људима од једне судбине.“ (Бодрожич 2014: 38)

Насупрот природним катастрофама, историјске катастрофе су продубљивале верску нетрпељивост. Као један од разлога за овакву верску подељеност можемо истаћи чињеницу да се Балкан налази између Истока и Запада. Последица различитих идентитета који су се створили на овом подручју управо су последица налажења између две велике силе. Услед тога долазило је често то трансфера и преображаја идентитета (Митровић 2016: 53).

„Посебно је значајно истаћи да религијско опредељење, односно професионална припадност кључан елемент промене етничког односно националног идентитета, посматрано историјски у контексту односа на Балкану“ (Бодрожич 2014: 39). Једна историјски кобна црта јужнословенског простора огледа се у религијској раздељености која је изражена у верским разликама и сукобима унутар етнички сродне скупине јужнословенских племена, „који говоре истим језиком, живе сличним начином живота, на заједничком простору, имају сличне старе словенске обичаје, претхришћанске култове и све важније друштвене и културне облике егзистенције“ (Митровић 2016: 53).

Треба напоменути да идентитет представља свесни и промишљени однос према себи. Јасно је да се може говорити о више типова идентитета: лични, колективни, политички, верски, професионални, етнички итд. Идентитет једног народа представља сложен и комплексан склоп разноликих елемената који могу досезати до далеке прошлости тих народа или пак, могу бити део нових струја које утичу на развој тог народа. „Вера је један од елемената који поред језика, историје, схватања породице итд., чини језгро националног идентитета не само српског већ и било ког другог идентитета“ (Митровић 2016: 48). Ови елементи се могу наћи у слојевима националне самосвести.

Важно је истаћи да је за обликовање српског идентитета веома значајно узети у обзир различите националне културе и религије које су неретко представљале и прерпеку за уједињење балканских народа. „Наиме, кад се језик и вера политички и идеолошки сукобљавају и једно другом супротставе, они подстичу унутарње сукобе, дубоке националне раздоре и трагичне поделе“ (Митровић 2016: 48).

Стога је од пресудног значаја напоменути да је религија и данас, без обзира на смањен интензитет верских обичаја, остала важан елемент националног идентитета. „Истиче се да су верски симболи и обичаји важан део националног наслеђа и да као такви учествују у формирању етничких идентитета на Балкану“ (Бодрожич 2014: 39).

За српски народ за очување националног идентитета и одбрану од страних утицаја религија је имала више него значајну улогу. „Срби су вековима управо у религији проналазили снагу да превазиђу препреке које су сусретали на путу очувања свог националног идентитета“ (Бодрожич 2014: 39).

„Може се рећи да све до савремених времена основни аспекти српског националног идентитета били и остали:

- српско светосавље;
- косовска митологија;
- ћирилично писмо и
- народна самоуправа“ (Митровић 2016: 52).

За овај рад је посебно важно *Светосавље*¹ које представља духовну димензију српског идентитета из којег извиру све друге важније димензије српског националног идентитета. Користећи ову призму, српство се годинама, ако не и вековима бранимо од католичества и ислама који су као претње долазили са Истока и Запада. Под окриљем овог термина говоримо о читавом систему веровања и мишљења, које дефинише и обликује колективно понашање Срба у свим релевантним сферама постојања једне нације. Управо ова димензија је кључан елемент који утиче на самосвест Срба.

„Важно је истаћи да је државни суверенитет је најважнији стуб националног идентитета, као што је национални идентитет последња одбрана слободног постојавања једног народа и његове државе“ (Митровић 2016: 60). У том светлу требало би разматрати и питање Срба са Косова и Метохије и очувања њиховог националног идентитета у времену када је државни суверенитет озбиљно угрожен.

СЛУЧАЈ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Од 1999. године забележен је процес преласка Срба са Косова и Метохије у друге делове Србије иако се број Срба и пре тога на том подручју константно смањивао. За анализу етничког идентитета посебно су значајни Срби који су остали на Косову и Метохији. Косовски Срби живот у Србији описују као тежак, најчешће услед тешкоћа у погледу запослења али и мањка саосећања од стране осталих Срба за судбину која их је задесила.

Мањак саосећајности се може објаснити разликом у начину живота и другачијем систему вредности. (Златановић 2011: 80). Чињеница да су ови Срби од стране остатка становништва Србије, често перцепирани као слични Албанцима представља посебно болну тему јер су управо они разлог напуштања огњишта великог броја породица. „Неретко Косовски Срби виде себе као носиоце обавезе очувања старих, традиционалних обичаја и вере“ (Златановић 2011: 80).

1 Светосавље је српска верзија православног хришћанства које је Свети Сава (Растко Немањић) својевремено канонизовао код Срба. Он персонализује духовно превођење Срба из паганизма у хришћанство, из предисторије у историју (Митровић 2016).

„Њихов идентитет је конструисан услед специфичних околности које произилазе од пограничног карактера Косова. То доводи до расцепа и неприпадања у ниједну групу. Наиме, они не припадају ни од стране Косовских Албанаца ни од стране других становника Србије због другачијих обичаја и организације живота. Самим тим је њихова припадност и национални идентитет у одређеј мери је доведен у питање“ (Златановић 2011: 80).

Када је реч о Србима на Косову и Метохији и њиховом културном идентитету може се поћи од идеје занемаривања и негирања традиције. Српска култура и традиција су репресивно потискивани на том подручју годинама. Чест сценарио је да се овако угњетаване традиције замене другим традицијама. Тренутно се на подручју Косова и Метохије води борба за опстанак српске традиције кроз јачање културног идентитета Срба који су са ових подручја. „У савременим друштвима и промењеним начинима борбе између нација, негирање националне традиције је најсигурнији начин губитка националног идентитета – као првог корака ка одузимању државног суверенитета и најтрајнијег вида унутарњег поробљавања, па, у крајњој линији, и потпуног нестајања“ (Митровић 2016: 51).

Овај принцип одузимања националног идентитета је слика и прилика тренутних дешавања на Косову и Метохији где албанске снаге на све начине урушавају српску традицију. Један од посебно значајаних начина за нарушавање српске националне традиције је рушење верских објеката на овим просторима. Овакви чиновници указују на намеру да се српска култура потисне, све док се ова територија не би ослободила њеног утицаја. Ипак, овде треба напоменути да је неретко вера и окренутост религији у оваквим тренуцима још већа управо због осећаја припадности кроз јачање колективног националног идентитета у тешким тренуцима (Павловић 2016: 320).

У тренуцима када се национални идентитет неког народа доводи у питање та држава бива изложена и угрожена од стране непријатеља много више него онда када је национални идентитет јачи.

„У Србији се управо угроженост националног идентитета наводи као разлог поновног окретања цркве и православљу. Све веће тензије између Срба и Албанаца на територији Косова и Метохије, посебно након албанских демонстрација 1981. године, утицале су на поновно окретање религији које не би било изводљиво без подршке тренутних владајућих снага које су се након дуге паузе окренуле подржавању цркве како би ојачали националну оријентацију. Крај 20. века остаје у том смислу поновним сусретном цркве и државе са намером да заштите сада, не политички или верски, већ национални интереси Србије“ (Павловић 2016: 320).

Фокус је тако померен са других политичких дешавања на редефинисање српске нације, где Косово и Метохија добијају симболички значај у борби за очување српског народа и очување традиције и обичаја српства.

Тако у том новом процесу Косово и Метохија добијају епитет „свете српске земље“. „Борба за превласт над територијом Косова и Метохије се у великој мери води кроз надметање верских обележја са једне стране Срба и са друге Албанаца и муслиманске вере“ (Павловић 2016: 320). То управо говори о томе да се превласт над одређеном територијом која се јавља као борба нација, неретко своди на религијске елементе и то не само као начин мотивације народа и одржања духа.

„Као пример националног и верског идентитета, али и доказа њихове повезаност наводи се јавно налагање бадњака код изграђене цркве у северној Косовској Митровици. Овај обред јавља се у склопу празновања Божића. Иако овај обред има одређене црквене и верске елементе он је пре свега симболични акт. Кроз јавно налагање бадњака, исказује се индивидуална и групна идентификација са православном вером које даље води исказивању припадности православној вери“ (Павловић 2016: 320).

Такође, литургије одржане у Косовској Митровици су такође у функцији означавања Косовске Митровице као српског града. Ово су све примери на који се религија јавља као елемент који ојачава и наглашава национални идентитет Срба на Косову. Њена улога је утиче на дух Срба и да им помогне да издрже недаће које им се на овим просторима дешавају.

Наиме, религијски обреди чине супротност свакодневници Срба на овом подручју, која је неизвесна и несигурна дајући им до знања да је уз њих Божанска снага и да у борби коју воде нису сами.

Споменици културе, где се сматрају и верски обичаји, као део културног наслеђа представљају материјални доказ историје и развоја нације. Својим трајањем кроз векове споменици културе живе и говоре о свим особеностима једног народа. Они говоре о развоју националног идентитета и свим значајним догађајима који су обележили његову историју. Управо споменици културе у Србији су највреднији показатељи настанка и развоја српског националног идентитета.

Српски национални идентитет је вековима чуван управо кроз свест српског народа о косовским жртвама, о кнезу Лазару, о Милошу Обилићу, о најлепшим српским светињама попут Грачанице, Дечана, Пећке патријаршије, Бањске и других.

Већ поменуто, *Светиосавље* није ни нова религија, него верзија духовног живота у српским условима. У светосављу српски народ чува и народни и црквени идентитет. Због тога можемо извести претпоставку да је наступила идентитетска криза – криза националног идентитета. Криза је настала услед сукобљавања прокламованих политичких вредности и традиционалних вредности и историјских сећања. Прокламоване политичке вредности су пре свега придруживање Европској Унији, а вођене су себичним, личним интересима.

Са враћањем цркве у јавни живот дошло је и до наглог, масовног повратка људи религији. Чињеница је да је током периода комунизма фаворизован атеистички поглед на свет и да је практиковање вере било ограничено на приватну сферу. И мада религијска пракса није забрањивана докле год је остајала у сфери приватности, постојала је јака дистанцираност између цркве и државе (Малешевић 2005: 140).

Међутим, враћање религијских обичаја који су уследили тој новој колективној идентификацији, а који са хришћанством често нису у вези, показала је брзо да је основни мотив који је толике људе вратио у цркву био само условно религијске природе. Преобраћеници у веру, у настојању да јавно покажу своје ново припадање, чинили су то најчешће претерано посвећено, и више на пагански него на хришћански начин. Црква на те појаве није реаговала, ангажујући се више на националном освешћивању него на обнављању религијске културе. „Црква се данас бави више политичким питањима него религијским“ (Малешевић 2005: 140). То још једном указује на повезаност националног идентитета са религијом која је све чешће у политичкој функцији како би се осигурала интереси једне нације.

ЗАКЉУЧАК

Историја балканских земаља показује да је религија у суштини била главни чинилац диференцирања многобројних националних заједница и кључна за формирање нација на балканском тлу. То сведочи о великом значају религије на овим просторима. Религија је утицала на раздвајање нација и креирање другачијих националних идентитета.

Правосавље је одувек имало велики значај за Србе. Ипак, религија је у великој мери као што је већ напоменуто ила ограничавана и форсирана од стране политике током историје у зависности од политичких агенди које су тада пласирање.

Крај 20. века и почетак 21. донео је за Србију велики број изазова који су пољуљали и угрозили њен национални идентитет. Владајуће снаге у Србији окренуле су се религији као сигурном елементу који може да утиче на јачање националног идентитета.

Узимајући у обзир дешавања на Косову и Метохији последњих деценија, потреба за јаким националним идентитетом и осећајем припадности била је важнија него икада, Управо из те потребе проистекло је окретање ка религији као начину да се сачува традиција и обичаји који су били угрожени од стране других нација и идентитета.

У специфичном косовскометохијском контексту важно је имати на уму да је религија управо онај елемент који је одржао Србе као националну групу

на овој територији. Кроз религију, постојаност српске нације се манифестује и доказује из дана у дан и то не само на територији Косова и Метохије већ и у остатку Србије како би одржао дух и морал оних који су избегли и напустили своје домове.

ЛИТЕРАТУРА

- Аритоновић 2013: Ивана Аритоновић, „Неки аспекти етничког идентитета Срба на Косову и Метохији (усмереност на север покрајине)“, *Башинина*, бр. 34 Приштина – Лепосавић, 335–349.
- Бодрожић 2014: Ђуро Бодрожић, „Религија и идентитет на Балкану“, *Политичка ревија*, (XXVI) XIII, бр. 39 (1), 25–43.
- Eriksen 2010: Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity and Nationalism*. London: Pluto Press, 2010.
- Здравковић-Зонта 2009: Хелена Здравковић-Зонта, *Narratives of Victims and Villains in Kosovo. Nationalities Papers*, 37(5), 665–692.
- Златановић, 2011: Сања Златановић, „Дискурзивно обликовање „других“: српска заједница југоисточног Косова у послератном контексту“, *Гласник Етнографског Института САНУ*, LIX (2), 77–97.
- Jansen 1998: Stef Jansen, „Homeless at home: narrations of post-Yugoslav identities“ In: Rapport N. & Dawson A. (eds) *Migrants of Identity perceptions of “home” in a world of movement*. Oxford: Berg, 85–109.
- Jansen 1999: Stef Jansen, *Identities, memories and ideologies. Social Anthropology*, 7(3).
- Јевтић 2008: Миролуб Јевтић „Улога религије у идентитету јужнословенских нација“, *Годишњак*, Факултет Политичких Наука, Београд, 171–186.
- Малешевић, 2005: Мирослава Малешевић, „Оправославање“ идентитета српске омладине“, *Гласник Етнографског Института САНУ*, LIII, 135–151.
- Митровић 2016: Милован М. Митровић „Феноменологија и дијалектика националног идентитета и српског идентитета Србије“, у: *Идентитетски преображај Србије*, Правни факултет, Београд, 47–75.
- Павловић 2016: Александар Павловић, „Свакодневни живот становника северне Косовске Митровице“, Филозофски факултет, Универзитет у Београду.
- Радушки, 2018: Нада Радушки, „Језичка и религијска компонента националног становништва Републике Србије“, у: *Национални идентитет и етнички односи: њемајски зборник*, Институт за политичке студије, 37–59.
- Смит, 2010: Антони Смит, „Национални идентитет“, Библиотека XX век, Београд.
- Штрангарић, 2014: Снежана Штрангарић, „Однос религије и нације – пример студената у Војводини“, *Религија и толеранција*, бр. 12 (21), 109–124.

Milena B. ŠLJIVIĆ

THE ROLE OF RELIGION IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY
AMONG SERBS FROM KOSOVO AND METOHİJA

SUMMARY

The history of Balkan states shows that religion in its essence has been a main factor of differentiation of numerous national communities and key to the formation of nations on Balkan soil. This testifies to the great importance of religion in this area. Religion has influenced the separation of nations and the creation of different national identity.

Orthodoxy has always been of a great importance to Serbs. However, religion, as already mentioned, was significantly limited and emphasized by politics throughout history depending on the political agendas of that time.

The end of the 20th and the beginning of the 21th century brought a large number of challenges for Serbia which jeopardized its national identity. The political ruling forces in Serbia have turned to religion as an element that can, without any doubt, influence on the strengthening national identity.

Taking into account developments in Kosovo and Metohija during the last decades, the need for strong national identity and sense of belonging has been more important than ever. From that need arise the process of turning to religion as a way to preserve traditions and customs that have been threatened by other nations and identities.

In the specific context of Kosovo it is important to keep in mind that religion is precisely the element that has sustained Serbs as a national group in these territories. Through religion, the permanence of the Serbian nation is manifested and proved day by day, not only in the territory of Kosovo and Metohija, but also in the rest of Serbia in order to maintain the spirit and morale of those who fled and left their homes.

Key words: religion, national identity, Balkans, Kosovo and Metohija.